

JAN RATUSZNIK
(UNIWERSYTET ŁÓDZKI)*

**Działalność Aleksandry Kołłontaj w świetle publikacji
szwedzkiego dziennika „Dalpilen. Tidning för Falu län och stad”
(1915–1926)**

Działalność uznanej lewicowej działaczki Aleksandry Kołłontaj wzbudza kontrowersje oraz zainteresowanie kolejnych pokoleń badaczy. Jej aktywność na polu polityki i dyplomacji w krajach skandynawskich została przeanalizowana przez zagranicznych historyków. Dominowali wśród nich szwedzcy, a także norwescy uczeni. Należy jednak podkreślić, iż brakuje opracowań ukazujących, jak ustosunkowywano się na północy Europy do Aleksandry Kołłontaj – jako „współniczki krwawych oprawców” z bolszewickiej Rosji, lecz i odważnej socjalistki walczącej o prawa kobiet i robotników.

Niniejszy tekst stanowi przyczynek do prac dotyczących fenomenu popularności Aleksandry Kołłontaj w krajach skandynawskich. Omawiane zjawisko rozpoczęło się jeszcze przed I wojną światową, a przecież lewicowa działaczka rozpoczęła aktywną działalność polityczną w Szwecji i Norwegii dopiero w latach Wielkiej Wojny, kiedy – praktycznie od roku 1915 z przerwą na wyjazd do USA – mieszkała w tych państwach.

Artykuł prezentuje obraz Aleksandry Kołłontaj przedstawiony w dzienniku „Dalpilen” z lat 1915–1926. Po roku 1926 wspomniany periodyk uległ przemianom własnościowym i ukazywał się w innej formule, co zostanie szerzej omówione w dalszej części pracy. Numery gazety są dostępne na stronach szwedzkiej biblioteki narodowej¹. Materiały w językach szwedzkim, norweskim oraz duńskim zostały przetłumaczone przez Emilię Fabisiak oraz Joannę Hald w ramach dotacji celowej na projekt *Aktywność Aleksandry Kołłontaj (1872–1952) podczas pobytu jako ambasador w Norwegii i Szwecji w pierwszej połowie XX wieku*. Pozostałe obcojęzyczne teksty zostały przetłumaczone przez autora.

---

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Powszechnej Najnowszej.

¹ <http://magasin.kb.se/searchinterface> (dostęp: 5 VII 2013).

*

Gazeta „Dalpilen”, ukazująca się w Falun², była kontynuacją założonego w roku 1786 pisma „Fahlu weckoblad”. Redakcja wielokrotnie zmieniała zarówno nazwę gazety, jak i formę jej wydania. W latach 1839–1926 miała podtytuł „Tidning för Falu län och stad”, co można przetłumaczyć jako „Gazeta dla miasta i okręgu Falun”. Ta nazwa podkreślała regionalny charakter pisma. W analizowanym okresie „Dalpilen” ukazywała się co kilka dni, jednak po II wojnie światowej wydawano ją codziennie. Warto podkreślić, że gazeta koncentrowała się przede wszystkim na kwestiach krajowych. Zespół redaktorski był konserwatywny i niechętnie nastawiony do socjalistów. Ową niechęć potęgowały cywilizacyjne zmiany następujące w Szwecji³.

Od końca wieku XIX monarchia Bernadotte przechodziła gruntowną industrializację, której skutkiem był rozwój miast oraz powstanie silnej klasy robotniczej. Stopniowy wzrost znaczenia tej grupy społecznej wzmacniał środowiska lewicowe kosztem partii prawicowych oraz liberałów. Sytuacja ta prowadziła do licznych napięć na scenie politycznej i prób zdyskredytowania szwedzkiej lewicy przez siły konserwatywne⁴.

Po wybuchu I wojny światowej bezpartyjny rząd Hjalmara Hammarskjölda ogłosił neutralność Szwecji, wzmocnioną w grudniu 1914 r. przez wspólną deklarację władców krajów skandynawskich o niezaangażowaniu ich państw w wojnę. Pomimo to na monarchię Gustawa V⁵ przez cały czas kierowane były naciski, nie

---

² Szwedzkie miasto, leżące ok. 200 kilometrów na północ od Sztokholmu. Liczy w przybliżeniu 50 tys. mieszkańców. Jest stolicą Dalarny, jednego z 21 okręgów monarchii Bernadotte (*län*), będącego odpowiednikiem polskiego województwa <http://www.falun.se/omfalun> (dostęp: 6 VII 2013).

³ W dalszej części pracy będzie używana krótsza wersja nazwy – „Dalpilen” <http://svenskuppstagsbok.se/12492/lanstidningen-dalpilen-konservativ-tidning> (dostęp: 20 VII 2013); <http://skarner.wordpress.com/2013/03/01/tidningen-dalpilen> (dostęp: 20 VII 2013); <http://www.falun.se/www/falun/kultur/slakt.nsf/doc/76A8F365BBD34FF7C1257818004D5F9F> (dostęp: 20 VII 2013).

⁴ Na początku XX w. wskutek stosowanych cenzusów wyborczych zaledwie 9,5% szwedzkiego społeczeństwa mogło głosować w wyborach. Wpływ na zmiany na scenie politycznej w Szwecji miało zwiększenie w roku 1907 liczby uprawnionych do udziału w wyborach do 20%. Często wybuchały konflikty pomiędzy partiami politycznymi dotyczące liberalizacji prawa wyborczego. Zwłaszcza siły lewicowe dążyły do demokratyzacji Izby Wyższej Riksdagu, co w 1917 r. doprowadziło do licznych demonstracji i zamieszek w Sztokholmie. Po nich socjaliści dołączyli w rządzie koalicyjnego. Pełne prawa wyborcze przyznano mężczyznom dopiero w roku 1919, kobietom zaś rok później. P. J e a n n i n, *Histoire de pays Scandinaves*, Paris 1956, s. 85–97; A. K e r s t e n, *Historia Szwecji*, Wrocław 1973, s. 345–349; T. C i e ś l a k, *Szwecja. Z dziejów XIX i XX wieku*, Poznań 1969, s. 68–70.

⁵ Gustw V (1858–1950) był królem Szwecji z dynastii Bernadotte w latach 1907–1950. Na jego panowanie przypadły dwie wojny światowe, jak i zmiany społeczno-ekonomiczne. Dążył do współpracy wszystkich państw skandynawskich. <http://encyklopedia.pwn.pl/index.php?module=haslo&id=3908991> (dostęp: 1 X 2013).

tylko przez państwa centralne, lecz również Ententę, a zwłaszcza Rosję. Wprowadzono wtedy powszechną służbę wojskową, co spotkało się z oporem społeczeństwa i wywołało krytykę militaryzacji kraju. Dominowali w niej socjaliści, łącząc kwestię poboru z przyznaniem praw obywatelskich. Do tego wszystkie walczące strony dążyły do wykorzystania Skandynawii do tranzytu towarów, broni oraz żołnierzy⁶.

Należy podkreślić, że w „Dalpilen” nie ma żadnej wzmianki na temat Kołłontaj, ani artykułów na jej temat, sprzed roku 1915. Brak wcześniejszych informacji o niej zaskakuje, gdyż była już wcześniej związana ze Szwecją. Córka carskiego generała jeszcze jako dziecko bywała w stolicy monarchii Bernadotte, stąd prawdopodobnie już wtedy posługiwała się językiem szwedzkim. Jako dorosła kobieta szybko nawiązała na emigracji kontakty ze szwedzkimi socjalistami. Podczas kongresu socjalistów, który odbył się w Kopenhadze w 1910 r., poznała czołowych działaczy Szwedzkiej Socjaldemokratycznej Partii Pracy (SAP)⁷ – Hjalmara Brantinga⁸ oraz Zetha Höglunda⁹. Rok później Aleksandra Kołłontaj

---

⁶ Hjalmar Hammarskjöld (1862–1952). Przed rozpoczęciem kariery politycznej był profesorem prawa cywilnego na uniwersytecie Uppsala. Zajmował się również kwestiami prawa międzynarodowego, co spowodowało jego powołanie w 1904 r. do Stałego Trybunału Arbitrażowego. Po upadku konserwatywnego rządu w roku 1914, spowodowanym wprowadzeniem powszechnej służby wojskowej, został premierem Szwecji. Funkcję pełnił do roku 1917, kiedy powołano koalicyjny rząd konserwatywnego polityka, a wcześniej prezesa Banku Centralnego Carla Swartza. Następnie Hammarskjöld pełnił, aż do swej śmierci, prestiżowe, choć niezbyt wpływowe funkcje, takie jak np. przewodniczący fundacji noblowskiej. *Vide*: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/253598/Hjalmar-Hammarskjold> (dostęp: 10 IX 2013); I. Andersson, *Dzieje Szwecji*, Warszawa 1967, s. 314–315; J. Gilmore, *Sweden, the Swastika and Stalin. The Swedish Experience in the Second World War*, Edinburg 2012, s. 8–9.

⁷ Sveriges socialdemokratiska arbetareparti – Szwedzka Partia Pracy, potocznie nazywana Socjaldemokratą, powstała w roku 1889, pierwsi zaś posłowie zasiedli w Riskdagu w 1896 r. Walczyli o powszechne prawa wyborcze dla mężczyzn i kobiet, co udało się osiągnąć w roku 1920. Od roku 1932 z krótkimi przerwami partia rządzi Szwecją. K. Dębiec, *Fenomen szwedzkiej Socialdemokraterne*, http://www.psz.pl/tekst-2241/Krzysztof-Debiec_Fenomen-szwedzkiej-Socialdemokraterne (dostęp: 28 IX 2013).

⁸ Hjalmar Branting (1860–1925). Od 1889 r. stał się jednym z współtwórców Szwedzkiej Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej, a od 1907 r. jej przywódcą. Redaktor licznych tytułów socjalistycznej prasy. W latach 1917–1918 był ministrem finansów, w 1919 r. przewodniczącym kongresu II Międzynarodówki w Bernie. Był również uczestnikiem konferencji pokojowej w Paryżu w roku 1919, a także konferencji w Londynie w sprawie Wysp Alandzkich w roku 1920. Wielokrotnie w dwudziestoleciu międzywojennym pełnił funkcję premiera, w latach zaś 1921–1923 ministra spraw zagranicznych, natomiast w latach 1922–1925 członka Rady Ligi Narodów. Był też inicjatorem rewizji konstytucji i utworzenia ministerstwa opieki społecznej oraz rzecznikiem respektowania praw małych narodów, zdeklarowanym pacyfistą. Był zwolennikiem reformizmu, przeciwnikiem przewrotu bolszewickiego w Rosji. W 1921 r. został laureatem Pokojowej Nagrody Nobla. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1921/branting-facts.html (dostęp: 27 IX 2013).

odwiedziła Malmö i wzięła udział w antywojennej demonstracji, w roku 1912 zaś przeszła ulicami Sztokholmu w pierwszomajowej demonstracji. Według ustaleń norweskiego uczonego, Kaare Hauge, ówczesna sympatyczka mienszewików pisywała również artykuły do skandynawskiej socjalistycznej prasy. Według niego ich tematyka zamykała się w haśle „dom i prostytutka”¹⁰.

W „Dalpilen” nie ma informacji o tych wydarzeniach. W majowych numerach gazety z 1912 r. nie pojawiły się żadne wzmianki o pochodach pierwszomajowych, podczas gdy publikowane są artykuły o pracach rządu nad zmianami w prawie wyborczym. Świadczyło to o niewielkiej wiedzy dziennikarzysty pisma, być może wynikającej z jego prowincjonalności, na temat ruchu socjalistycznego¹¹.

Dziennikarze „Dalpilen” zwrócili uwagę na Aleksandrę Kołłontaj dopiero w momencie, gdy opuszczała ich ojczyznę. Było to związane z zachowaniem Rosjanki w Szwecji oraz kulisami jej przybycia do tego kraju w roku 1914.

Od momentu emigracji z Rosji, tj. po roku 1908, Kołłontaj mieszkała przede wszystkim w Niemczech. Współpracowała również z tamtejszym środowiskiem socjalistów. Wybuch wojny zmienił to wszystko¹².

Przebywając w Niemczech, w sierpniu 1914 r. Kołłontaj była świadkiem, jak niemieccy socjaldemokraci w Reichstagu zatwierdzili budżet wojskowy, popierając w ten sposób plany wojenne Wilhelma II. Było to dla lewicowej zwolenniczki pacyfizmu traumatyczne przeżycie. Wkrótce, razem z synem Michailem, została aresztowana pod zarzutem szpiegostwa na rzecz Rosji. Zwolniono ją dzięki wstawiennictwu wpływowych niemieckich socjalistów, którzy przekonali cesarską policję, iż Kołłontaj jako była rewolucjonistka nie mogła służyć caratowi. Natomiast jej syn pozostał uwięziony, aż do momentu wyjazdu z matką. Mieszkańcy monarchii Hohenzollernów wrogo odnosili się do Kołłontaj. Ona także odsunęła się od swojego dotychczasowego środowiska, które zaczęło przejawiać wobec niej objawy „nacjonalizmu”¹³.

---

⁹ Zeth Höglund (1884–1956). Był jednym z liderów szwedzkiej socjaldemokracji, jednak po rewolucji październikowej poparł bolszewików. Należał do założycieli szwedzkiej partii komunistycznej. Od roku 1919 był członkiem Kominternu. W połowie lat 20. XX w. wrócił do socjalistów, ale nie odzyskał dawnej pozycji. Był pacyfistą. Napisał biografię Hjalmara Brantinga. http://www.experiencefestival.com/a/Zeth_Hglund_-_Anti-Militarism/id/5606233 (dostęp: 27 IX 2013).

¹⁰ C. Porter, *Alexandra Kollontai: The Lonely Struggle of the Woman Who Defied Lenin*, New York 1980, s. 176, 185; K. Hauge, *Alexandra Kollontai – The Scandinavian Period*, Minnesota 1971 [nieopublikowany doktorat], s. 24.

¹¹ „Dalpilen” 1912, nr 7, 10, 14, 21, 24, 28.

¹² A. Kołłontaj musiała opuścić Rosję w czasie Wszechrosyjskiego Kongresu Kobiet zorganizowanego pod koniec 1908 r., gdyż groziło jej aresztowanie przez Ochronę. A.M. Kołłontaj, *Letopis mojej żyzni*, Moskwa 2004, s. 211; Z. Sejnys, *Put k' wierszine*, Moskwa 1984, s. 35–43.

¹³ J. Briesław, *Aleksandra Michalowna Kollontaj*, Moskwa 1974, s. 27; B. Farnsworth, *Aleksandra Kollontai: Socialism, Feminism, and the Bolshevik Revolution*, Stanford 1980,

Kołłontaj opuściła Niemcy wraz z synem na początku września 1914 r., ale wcześniej udało jej się tam nawiązać kontakt ze szwedzkimi socjaldemokratami, sprzeciwiającymi się wojnie. Poprzez Kopenhagę dotarli do Sztokholmu, gdzie zamieszkała w pensjonacie Karlson¹⁴.

Wkrótce po przybyciu do Szwecji Aleksandra Kołłontaj wznowiła współpracę z socjalistami. Zorganizowali oni jej oraz działaczowi partii bolszewickiej Aleksandrowi Szlapownikowi tournée, w trakcie którego propagowali idee pacyfistyczne. Rychło lewicowych działaczy z Rosji połączył romans¹⁵.

Pod wpływem Szlapownikowa, a także pacyfizmu deklarowanego przez Lenina, Kołłontaj zaczęła zbliżać się do jego partii. Nie jest jednak jasne, czy już wtedy pełniła funkcję kuriera bolszewików. Według angielskiego naukowca, Michaela Futrella, starała się unikać działalności, która mogła irytować szwedzkie władze. Natomiast szwedzki dziennikarz i znajomy Kołłontaj z lat 30. i 40. wieku XX Gustav Johannson twierdził, że już wówczas budowała struktury szpiegowskie¹⁶.

Dwa miesiące po swoim przyjeździe do Szwecji, Aleksandra Kołłontaj została aresztowana pod zarzutami współpracy z nihilistami oraz za antymilitarną propagandę. Od tego momentu była przetrzymywana w więzieniu. Natomiast Szlapownikow pozostał na wolności. Zdarzenie to wywołało ożywioną debatę w prasie, jak również w społeczeństwie. Branting oraz inni socjaliści zablokowali próby deportacji lewicowej działaczki do Rosji¹⁷.

Po aresztowaniu szwedzka pravicowa prasa rozpoczęła kampanię informacyjną wymierzoną w Rosjankę. Dziennikarze próbowali udowodnić, iż była ona rosyjskim szpiegiem. Świadczyć o tym miała chociażby, według redaktorów sztokholmskich dzienników, mapa ojczyzny Ibsena, której używano podczas antyrządowych demonstracji. Według Gustva Johanssona teksty pravicowych

---

s. 44–45; G. Pietrow, *A.M. Kollontaj w gody pierwszej mirowej wojny*, „Istoria SSSR” 1968, N° 3, s. 93–94.

¹⁴ J. Briesław, *op. cit.*, s. 43.

¹⁵ Aleksander Szlapownikow (1885–1937) – inżynier i działacz partii bolszewickiej. W roku 1918 był komisarzem pracy. Od 1919 do 1922 r. stał na czele Opozycji robotniczej, frakcji partii bolszewickiej, która sprzeciwiała się polityce Lenina względem robotników. Zginął w okresie wielkich czystek. http://www.hrono.ru/biograf/bio_sh/shljapnikov_ag.php (dostęp: 17.09.2013); E. Clements, *Bolshevik Feminist: The Life of Alexandra Kollontai*, Indiana 1979, s. 86; M. Futrell, *Northern Underground. Episodes of Russian Revolutionary Transport and Communications through Scandinavia and Finland, 1863–1917*, London 1963, s. 87, 113.

¹⁶ M. Futrell, *op. cit.*, s. 87; C. Halvorsten, *Revolutionens Ambassadør. Alexandra Kollontaj liv og devned (Aarene 1872–1917)*, Kobenhavn 1946, s. 201. Carsten Halvorsten to pseudonim, pod którym Gustav Johannson opublikował swoje wspomnienia o Aleksandrze Kołłontaj w Danii.

¹⁷ K. Hauge, *op. cit.*, s. 33; C. Halvorsten, *op. cit.*, s. 204–206; A.K. Kiełbasiewicz, *Aleksandra Kollontaj w Norwegii*, „Historia i Polityka” 2009, nr 1, s. 104.

publicystów miały uderzyć również w przywódców Szwedzkiej Partii Pracy. Natomiast socjaliści na łamach swoich organów prasowych oraz podczas wystąpień w Riksdagu dowodzili, że Kołłontaj nie robiła nic złego. „Dalpilen” włączyło się do tej dyskusji¹⁸.

W numerze „Dalpilen” wydanym 26 stycznia 1915 r. w artykule *Debata budżetowa* odniesiono się do obrony Aleksandry Kołłontaj przez Brantinga podczas debaty budżetowej w Riksdagu 23 stycznia 1915 r. W jej trakcie doszło do dyskusji nad „antymilitarystycznymi” wystąpieniami. Ówczesny minister sprawiedliwości, Berndt Hasselrot, stwierdził, że nie należy z tego powodu zaostrzać przepisów, „lecz uniemożliwiać działanie tym, którzy próbują nakłaniać nasze dzieci do bezprawnych akcji”¹⁹.

Dziennikarz skrytykował postępowanie Brantinga i jego zwolenników, którzy zamiast dyskutować o budżecie oraz obronności kraju wołają debatować „nad różnymi poglądami na życie” i „krytykują rząd z powodu wydalenia rosyjskiej damy”. W końcowej części artykułu stwierdzono jednak, że minister spraw wewnętrznych przedstawił odpowiedź w sprawie ekstradycji Aleksandry Kołłontaj²⁰.

W rzeczywistości kwestia ekstradycji Aleksandry Kołłontaj zdominowała posiedzenie Riskdagu z 23 stycznia 1915 r. Warto podkreślić, że odpowiedź ówczesnego ministra spraw wewnętrznych Szwecji Oscara von Sydowa była w rzeczywistości dość kuriozalna. Oskarżył on lewicową działaczkę o to, iż nie chciała wrócić do Rosji. Natomiast dowodem na antymilitarną propagandę był jeden akapit w piśmie „Försvarsnihilisten”: „Żalodne państwo kapitalistyczne chronione jest przez trójcę: koronę, krzyż i bagnet. Zwalczając militarystykę otwieramy drogę dla rewolucji, która uwolni ludzkość od reakcyjnych instytucji, które obecnie blokują drogę do dobrobytu i szczęścia ludu”. Nie udowodniono, że to rosyjska emigrantka napisała te słowa. Została jedynie wymieniona w stopce redakcyjnej tego numeru, w jej zaś artykule opublikowanym w następnym egzemplarzu *Wojna i nasze najbliższe zadania* nie było treści rewolucyjnych, a tylko pacyfistyczne. Do tego publikacja pisma nie została wstrzymana przez cenzurę²¹.

¹⁸ C. Halvorsten, *op. cit.*, s. 206–208.

¹⁹ Berndt Hasselrot (1862–1930) – szwedzki konserwatywny polityk pełniący funkcję ministra sprawiedliwości w latach 1914–1917 był zwolennikiem zbliżenia Szwecji z Niemcami. <http://www.ne.se/berndt-hasselrot> (dostęp: 28 IX 2013); *Remissdebaten*, „Dalpilen” 1915, nr 7, s. 3.

²⁰ *Remissdebaten*...

²¹ „Försvarsnihilisten” było lewicowym pismem wydawanym w 1914 r. przez szwedzkich marksistów. Występowali przeciwko wojnie światowej, krytykowali stosunki społeczne w monarchii Bernadotte. Redaktorami byli Einar Ljungberg i Axel Holmström. Oskar von Sydow (1873–1936) – szwedzki polityk pełniący w latach 1914–1917 funkcję ministra spraw wewnętrznych, w roku 1921 przez kilka miesięcy był premierem. Później, aż do śmierci, zasiadał w królewskim sądzie najwyższym. *Vide*: <http://runeberg.org/nfcg/0740.html> (dostęp: 17 IX 2013); C. Halvorsten, *op. cit.*, s. 209; A. Kolłontaj, *The War and Our Immediate Tasks*, [w:] A. Kolłontaj, *Selected Articles and Speeches*, New York 1984. Cytowana praca zamieszczona jest na stronie

Artykuł *Debata budżetowa* zamieszczony na łamach „Dalpilen” wskazywał, że pismo razem z innymi pravicowymi mediami wzięło udział w ataku na Kołłontaj i Brantinga. Nieznani jego autorzy starali się zdeprecjonować postawę lidera socjaldemokratów sugerując, że zajmuje się nieistotnymi sprawami. Równocześnie nie przedstawili argumentacji rządu przybliżonej posłom przez Oscara von Sydowa. Prawdopodobnie uważali, że ośmieszyłaby ona członków najwyższych władz Szwecji.

Dziennikarze „Dalpilen” zainteresowali się jednak działalnością Aleksandry Kołłontaj w krajach skandynawskich. Efektem tego był artykuł *Rosyjska sympatia dla norweskich propagatorów rozbrojenia*²².

W grudniu 1914 r. Aleksandra Kołłontaj wyjechała do Danii. Pod koniec stycznia 1915 r. zwolenniczka Lenina opuściła Kopenhagę i przybyła do Norwegii. Aleksandra Kołłontaj szybko przystosowała się do norweskich warunków, zaprzyjaźniła się z licznymi działaczami tamtejszych środowisk lewicowych, zwłaszcza z Norweskiej Partii Robotniczej (AP)²³. Zaprzyjaźniła się również z jej liderem Martinem Tranmælem. W maju 1915 r. wzięła udział w trzech konferencjach zorganizowanych przez organizację młodzieżową AP oraz Związek Kobiet AP, potępiała podczas nich wojnę. Teksty jej przemówień zostały później opublikowane w prasie²⁴.

Redakcja gazety z Falun postanowiła opisać wpływ Kołłontaj na norweskich socjalistów. Podczas kongresów mieli oni opowiedzieć się za powszechnym rozbrojeniem. Według nieznanego autora artykułu: „Nie budzi zdziwienia [...] fakt, że na kongresie, który podjął tak dziwaczną decyzję Rosja miała swoją reprezentację”. Miała nią być Kołłontaj, która podczas swojego wystąpienia „próbowała wmówić słuchaczom, że rosyjscy socjaliści nie zamierzają przykładać ręki do zwycięstwa żadnej ze stron [...] wojny”²⁵.

<http://www.marxists.org/archive/kollonta/1914/wartime.htm> (dostęp: 29 IX 2013). Z uwagi na brak numeracji stron przypisy będą pozbawione tego elementu; <http://www.worldcat.org/title/forsvarsnihilisten-kamp-mot-militarismen-i-alla-dess-former/oclc/186555779>; <http://runeberg.org/tiden/1915/0181.html> (dostęp: 29 IX 2013).

²² *Rysk sympatii för Norska apfapnare*, „Dalpilen” 1915, nr 46, s. 1.

²³ Det Norske Arbeiderpartiet (AP) – Norweska Partia Robotnicza utworzona jako partia socjalistyczna w 1887 r. opierająca działania na związkach zawodowych. W latach 30. wieku XX stała się najsilniejszą partią w norweskim parlamencie. Od roku 2011 nosi nazwę Arbeiderpartiet (Norweska Partia Pracy). <http://arbeiderpartiet.no> (dostęp: 29 IX 2013).

²⁴ Martin Tranmæl (1879–1967) – jeden z liderów Norweskiej Partii Robotniczej w pierwszej połowie XX w. Na początku swojej kariery politycznej był zwolennikiem radykalnego socjalizmu, jednakże w 1923 r. odciął AP od wpływów Kominternu, co doprowadziło do rozłamu w partii i utworzenia przez zwolenników Rosji Sowieckiej Norweskiej Partii Komunistycznej. J. B j ø r g u m, *Martin Tranmæl og radikalisering av norskarbeiderbevegelse 1906–1918*, Oslo 1998; A.K. K i e ł - b a s i e w i c z, *op. cit.*, s. 105.

²⁵ *Rysk sympatii...*

Autor przewidywał skutki poparcia postawy Rosjanki: „Może im [norweskim socjalistom – przyp. J.R.] się wydaje, że »rosyjscy socjaliści« w razie wojny np. z Norwegią nie »pomogą Rosji osiągnąć zwycięstwa«. A więc bez obawy można Norwegię rozbroić!”²⁶

Następnie dziennikarz ukazał przypuszczalną reakcję Aleksandry Kołłontaj na poparcie przez norweskich socjalistów idei pacyfizmu: „Święta naiwności!« myślała [...] pani Kollontay, gdy [...] jej manewr się udał. Propagując hasła pacyfistyczne w małych krajach, które [...] mogą się obawiać władzy cara, przygotowuje grunt pod [...] zwycięstwo Rosji. A jej poplecznicy w Piotrogradzie, którzy potrafią docenić jej usługi, uśmiechają się z pewnością pod wąsem”²⁷.

Dziennikarze „Dalpilen” krytykowali też uleganie norweskich socjalistów reprezentantom socjalistów rosyjskich. Należy podkreślić, że tekst był skierowany do mieszkańców monarchii Bernadotte. W tym celu wykorzystano zagrożenie ze strony Rosji, które było uważane przez wielu Szwedów za realne, obawiano się wręcz inwazji „słowiańskich hord” na zachodnią Europę. Ten strach był umotywowany historycznymi stosunkami obu państw, jak również stereotypami na temat imperium carów. Autor tekstu starał się zdeprecjonować partie socjalistyczne przed szwedzkim społeczeństwem, ukazując je jako agentów bądź współpracowników wywiadu Mikołaja II, a także odrzucając ideę rozbrojenia²⁸.

Należy podkreślić, że dziennikarze „Dalpilen” mieli rację co do agenturalnej działalności Aleksandry Kołłontaj. Mylili się jedynie co do jej rzeczywistego pracodawcy. Nie był nim car, lecz Lenin. Lewicowa działaczka w trakcie swojego pobytu w Norwegii stworzyła siatkę kurierów przewożących pieniądze niemieckiego wywiadu przez kraje skandynawskie do Piotrogradu, gdzie zasilaly partię bolszewików. Prawdopodobnie ta trasa służyła również do przekazywania wiadomości od Lenina²⁹.

Podczas kolejnych lat redakcja „Dalpilen” nie interesowała się aktywnością Aleksandry Kołłontaj. Nawet wówczas, gdy po rewolucji październikowej lewicowa działaczka została Komisarzem Ludowym ds. społecznych nie poświęcili jej ani jednego zdania. Zmieniło się to dopiero w latach 20., kiedy zwolenniczka Lenina w roku 1922 została pierwszą ambasadorem – kobietą i objęła stanowisko „połpreda” w Norwegii³⁰. Należy jednak podkreślić, iż pismo nie wspomnia-

---

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ Duże znaczenie w kształtowaniu stosunku szwedzkiej opinii publicznej miały negatywne relacje ukazujące się w prasie bądź w książkach. J. Gilmour, *op. cit.*, s. 8; A. Kersten, *op. cit.*, s. 346.

²⁹ E. Heresch, *Jak bankierzy zachodu finansowali Lenina*, Warszawa 2012, s. 237–238; M. Nağ, *Kollontaj i Norge*, Oslo 1981, s. 25.

³⁰ Właśc. pełnomocnyj przedstawiciel, pełnomocny przedstawiciel Związku Radzieckiego, odpowiednik Ambasadora. Tytuł był używany do 1942 r.

ło nawet o powołaniu członkini Kominternu na to stanowisko, chociaż pisały o tym inne gazety wydawane w państwie Gustawa V³¹.

Dopiero w roku 1925 pojawiła się krótka notatka *Czerwona ambasador i Oslo*, w której autor informował o odwołaniu Aleksandry Kollontaj ze stanowiska połpreda w Norwegii. Według niego została odwołana ze względu na „raport Bucharina, który nieoficjalnie przebywał w Oslo i opisał nieudolną politykę pani Kollontaj. Według niego doprowadziła ona do rozbitcia norweskiej partii komunistycznej”³².

Dziennikarze „Dalpilen” odnieśli się do zaangażowania Aleksandry Kollontaj w funkcjonowanie środowiska norweskich socjalistów. Tranmæl doprowadził do poparcia przez AP rewolucji październikowej, Trzeciej Międzynarodówki, a później do ścisłej współpracy z Kominternem. Wraz z upływem czasu lewicowi działacze dochodzili do wniosku, że bolszewicy dążą do przejęcia kontroli nad światowym ruchem robotniczym. W roku 1923 po IV Światowym Kongresie Kominternu, norweska partia ogłosiła wystąpienie z tej organizacji. Następnie przedstawicielka dyplomatyczna ZSRR doprowadziła do rozbitcia partii Tranmæla i powstania Norweskiej Partii Komunistycznej (NKP)³³ pod przewodnictwem Olva Scheflo³⁴.

---

³¹ M. T r u s z, *Ot politiki riewolucionnoj borby i pobiedam na diplomaticzeskim frontier. Żi-zniennyj put' Aleksandry Kollontaj „Zolotaja wietw' diplomatii Rossii”*, Moskwa 2013, s. 172–173; *Ny revolution i Ryssland*, „Dalpilen” 1917, nr 89; *Emden nalkas Ny regering i Ryssland vape-nvila och fredsunderhandlinagar*, „Dalpilen” 1917, nr 91, s. 4; K. H a u g e, *op. cit.*, s. 57.

³² Mikołaj Bucharin (1888–1938) – członek partii bolszewickiej od 1906 r. Uczestnik rewolucji październikowej. Przeciwstawiał się podpisaniu pokoju brzeskiego. Po śmierci Lenina stał się głównym ideologiem partii. Pełnił szereg funkcji w KC oraz był redaktorem naczelnym „Prawdy”. Został zamordowany w okresie czystek. S. C o h e n, *Bukharin and the Bolshevik Revolution: A Political Biography, 1888–1938*, New York 1973; *Röra diplomatfrun i Oslo*, „Dalpilen” 1917, nr 58, s. 4.

³³ Norges Kommunistiske Parti (Norweska Partia Komunistyczna) – NKP powstała w 1923 r. wskutek rozłamów w AP. Trzynastu posłów norweskiego parlamentu zasililo jej szeregi. Wkrótce jednak jej znaczenia na arenie politycznej zaczęło spadać, cieszyła się poparciem nie przekraczającym 5%. Podczas II wojny światowej norwescy komuniści byli jednymi z twórców antyniemieckiej partyzantki. W latach 60. XX wieku w partii zaczęły narastać konflikty, które zakończyły się, po inwazji ZSRR na Czechosłowację, przejściem wielu sympatyków i członków tej organizacji do AP. Od tego momentu NPK straciła całkowicie na znaczeniu. <http://www.nkp.no/index.php?sSide=historie> (dostęp: 29 IX 2013); Å. E g g e, *Aleksandra Kollontaj og norsk aiberderbevegeise 1915–1930*, [w:] *Kollontaj ob. Norge*, red. Y. Sorbye, Oslo 2008, s. 69–73.

³⁴ Olav Scheflo (1883–1943). Członek norweskiej socjaldemokracji od 1905 r. Poparł rewolucję październikową. Na początku lat 20. walczył o władzę w partii z Martinem Træmælem, co zakończyło się rozpadem AP w 1923 r. Był członkiem Kominternu do roku 1927. Po dojściu Stalina do władzy poparł Trockiego. W roku 1927 odszedł z Komunistycznej Partii Norwegii i wrócił do socjalistów. http://www.nsd.uib.no/polsys/index.cfm?urlname=storting&lan=&MenuItem=N1_1&ChildItem=&State=collapse&UttakNr=33&person=12566 (dostęp: 29 IX 2013).

Wkrótce okazało się, że wyniki wyborcze NKP były złe. W 1924 r. partia zdobyła zaledwie 6,1% głosów. Później było już tylko gorzej. Do tego w partii rozpoczęły się konflikty, które osłabiały ją jeszcze bardziej. Sama Aleksandra Kołłontaj również nie skorzystała na powstaniu komunistycznych struktur w Norwegii, gdyż straciła poparcie Tramæla i jego popleczników. Zresztą w listach wysyłanych do moskiewskiej centrali krytykowała „krótkowzroczną” politykę Kominternu wobec AP, wskutek której ZSRR mógł „stracić” przyjazny kraj w Skandynawii. Lewicowa działaczka podała się do dymisji w roku 1925, oficjalnie motywując swoją decyzję problemami zdrowotnymi³⁵.

Problemy NKP oraz trudna sytuacja Kołłontaj zostały zauważone przez „Dalpilen” w artykule o znamienym tytule *Wyzwolenia z komunistycznych objęć* opublikowanym w grudniu 1925 r. W ostatnim tekście dotyczącym „połpreda” ZSRR dziennikarze z Falun odnieśli się do wyborów samorządowych w Norwegii. Był to według nich kraj, który: „spośród wszystkich krajów skandynawskich, został najsilniej zarażony bolszewicką trucizną”. Wskutek „ślepego uporu szerokich mas społecznych, odurzonych ideologią komunistyczną” sąsiad Szwecji nie mógł rozwiązać problemów gospodarczych. Rządzący socjaliści, według dziennikarzy, podwyższali tylko podatki oraz zadłużali kraj. Oczywiście za tymi posunięciami stała radziecka ambasadorka sterowana z Moskwy³⁶.

Na szczęście dla mieszkańców Norwegii dziennikarze „Dalpilen” byli „świadkami poważnych prób oswobodzenia się narodu norweskiego z zaklęcia komunizmu”. Początkowo komuniści oraz partie socjalistyczne, które dla redakcji z Falun były tożsame, głosiły: „»zdobędą« miasto i wywieszą czerwone flagi w miejscach publicznych zamiast narodowych flag norweskich”, co wywołało masową mobilizację prawicowych partii, które zdobyły 56 000 głosów w wyborach do rady miasta. Tymczasem AP zdobyła 46 000, komuniści zaś zaledwie 1235 głosów, reszta głosów przypadła mniejszym komitetom. Ostatecznie, jak obliczyli szwedzcy reporterzy, prawica zdobyła 43 głosy w radzie miasta, lewica zaś 41, co miało według nich świadczyć o całkowitej klęsce tej ostatniej, gdyż są to „grupy socjalistyczne i komunistyczne, które [...] potrafią dość gwałtownie brać się za bary”³⁷.

Dziennikarze zwrócili również uwagę na skalę porażki NKP – którą to partię złośliwie określali jako „Moskiewskich komunistów” – co nie mogło „ucieszyć szefowej sowieckiej placówki dyplomatycznej w Oslo”, zresztą obecnej przy liczeniu głosów³⁸.

³⁵ Å. E g g e, *op. cit.*, s. 77–82; K. H a u g e, *op. cit.*, s. 105.

³⁶ *Åfterhämting i Norge* Man befriar sig fran kommunistika famntanget, „Dalpilen” 1925, nr 151, s. 5.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

„Dalpilen” opisując porażkę lewicy w wyborach samorządowych w Norwegii, a zwłaszcza w Oslo, zdecydowanie przerysowywało jej rozmiary, jednak prawicowa redakcja niezbyt ukrywała swoją radość z porażki swoich przeciwników politycznych. Autorzy wnieśli do swojego antysocjalistycznego dyskursu „znaną skądinąd również [...] w Szwecji” postać Aleksandry Kołłontaj, która z ramienia Moskwy kieruje robotniczymi partiami oraz była świadkiem klęski ruchu robotniczego. Dziennikarze sugerowali wręcz, że dążyła ona do zmanipulowania wyniku, jednak była bezsilna³⁹.

Klęska NKP w wyborach samorządowych musiała być bolesna dla Aleksandry Kołłontaj. Polityka ZSRR wobec komunistycznych struktur w Norwegii okazała się błędna. Obecność przedstawicielki „robotniczego raj” podczas liczenia głosów może zaskakiwać, zwłaszcza że kilka miesięcy wcześniej podała się do dymisji. Słynna lewicowa działaczka pełniła jednak swoją funkcję aż do lutego 1926 r., kiedy wróciła do Moskwy⁴⁰.

*

Obraz działalności Aleksandry Kołłontaj przedstawiany w piśmie „Dalpilen” nie był złożony. Redakcja gazety była zdecydowanie konserwatywna, tymczasem powstające w Szwecji nowe grupy społeczne emancypowały się i żądały dla siebie praw. Dziennikarze omawianej gazety próbowali walczyć ze zmianami za pomocą pióra. W trudnym okresie I wojny światowej powyższe tendencje wzmocniły się, czasami powodując zaskakujące zjawiska na łamach „Dalpilen”. Dziennikarze bronili neutralnej polityki Szwecji, chociaż – paradoksalnie – popierali masowy pobór do wojska i odrzucali pacyfizm.

Aleksandra Kołłontaj ani jej związki ze Szwecją nie interesowała dziennikarzy z Falun przed wybuchem wojny. Mogło to wynikać m.in. z prowincjonalności pisma. Dopiero burzliwa dyskusja na łamach ówczesnej prasy oraz liczne wystąpienia socjalistów sprzeciwiających się aresztowaniu i deportacji lewicowej działaczki zmusiły ich do reakcji. Włączyli się wtedy w kampanię prawicowych mediów mającą na celu dyskredytację Kołłontaj oraz osób jej przychylnych. Warto podkreślić, iż artykuł *Remissdebaten* atakował przede wszystkim Hjalmar Brantinga, który został przedstawiony jako zajmujący się błahymi sprawami niepoważny polityk.

W kolejnym artykule, jedynym bezpośrednio odnoszącym się do Kołłontaj, pt. *Rosyjska sympatia dla propagatorów rozbrojenia* dziennikarze „Dalpilen” skrytykowali aktywność lewicowej działaczki w Norwegii, oskarżali ją także o bycie szpiegiem caratu. Według redakcji z Falun głoszone przez nią hasła pacyfistyczne miały służyć uczynieniu krajów skandynawskich bezbronnymi przed

---

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ K. H a u g e, *op. cit.*, s. 106.

inwazją Rosjan, którzy od wieków byli postrzegani jako zagrożenie dla monarchii Bernadotte. Prawdopodobnie także ten tekst służył zdyskredytowaniu szwedzkich socjalistów, którzy mieli być przyjaciółmi wrogiej agentki.

Co wydaje się zaskakujące, przez następnych kilka lat „Dalpilen” nie wspominało o Aleksandrze Kołłontaj. Dopiero w 1925 r., kiedy podała się do dymisji z funkcji „połpreda” oraz NKP dziennikarze z Falun ponownie zainteresowali się jej postacią. Wykorzystali ją jako symbol działań ZSRR w Norwegii, który sterował tamtejszą lewą stroną sceny politycznej. Jej porażki redaktorzy „Dalpilen” przyjęli z radością.

Obraz Kołłontaj na łamach „Dalpilen” ewoluował od wizerunku carskiej agentki po kobietę – ambasadora nadzorującego norweskich komunistów. Składały się nań liczne stereotypy na temat Rosji oraz niechęć do lewicy czy wręcz dążenie do zdyskredytowania szwedzkich socjalistów. Należy jednak podkreślić, że ponieważ gazeta z Falun koncentrowała się na sprawach krajowych i skandynawskich, informacji o autorce *Miłości pszczoł robotnic* było w sumie niewiele. Zazwyczaj umieszczano ją jako drugoplanową postać w tekstach, nie ustosunkowano się w ogóle do jej współpracy z bolszewikami, nie traktowano jej też jako socjalistki walczącej o prawa kobiet.

JAN RATUSZNIK

Alexandra Kollontai's activity in the light of Swedish magazine „Dalpilen. Tidning för Falu län och stad” (1915–1926)

The image of Alexandra Kollontai activity wasn't placed in the magazine „Dalpilen”. The office of the newspaper was definitely conservative, but surprisingly new social groups coming into existence in Sweden became emancipated and demanded their laws. Journalists for this newspaper tried to fight as amended with the feather.

The office of „Dalpilen” was not interested Alexandra Kollontai and her connections with Sweden before the World War I. It could result from the provincialism of the newspaper. Only discussion in the contemporary press and numerous addresses of socialists objecting to the arrest and the left-wing deportation activists forced „Dalpilen” to the reaction. They joined in the campaign of right-wing media being aimed at a discredit then Kollontai and her friends.

In the next article about Kollontai *Russian sympathy for promoters of the disarmament* journalist of „Dalpilen” criticised activity of the left-wing activist in Norway and accused Kollontai also for being a spy of the tsarism. According to the version from Falun pacifist passwords delivered by her were supposed to serve making Scandinavian countries defenceless before the invasion of Russians.

„Dalpilen” didn’t write about Alexandra Kollontai through a few years. Only in 1925 when she reignited from the ambassadorship journalists from Falun wrote about Kollontai. In the article *Liberation from communist embrace* she was a symbol the USSR in Norway which steered the local left hand of the political landscape. Her defeats editors accepted „Dalpilen” with joy.

The image of Kollontai in newspaper „Dalpilen” evolved from the tsarist agent for the woman – of ambassador supervising Norwegian communists. To this image stereotypes made up to the subject of Russia and discrediting Swedish socialists. One should however underline, that since the newspaper from Falun concentrated on domestic and Scandinavian matters, of information about the author of the *Love of worker bees* it was little. Her as the supporting figure were usually being put in texts, they took a stance for her cooperation with Bolsheviks, not treating her as the socialist standing up for women’s rights.